

Торак В.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Джочка І.Ф.

кандидат філологічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

НАЗВИ НЕБЕСНИХ ТІЛ ЯК СУБ'ЄКТИ ПОРІВНЯННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ БОГДАНА ТОМЕНЧУКА

Сьогодні порівняння як найдавніший і найістотніший засіб образно-художньої характеристики предметів, явищ чи дій мовознавці вивчають із посиленою зацікавленістю. Питання способу вираження суб'єкта та об'єкта порівняння залишається актуальним, адже, незважаючи на різноманітність ґрунтовних досліджень, присвячених узагальненню й систематизації зв'язків між компонентами компаратива, проблема й досі є остаточно не розв'язаною через розмаїтість матеріалу щодо уявлень про семантику порівняння, а також немає єдиної чіткої системи упорядкування його функцій [1, с. 4].

Попри пояснення різноманітних реалій об'єктивної дійсності, компаративізм є яскравим засобом увиразнення мовлення, надаючи йому оцінного значення. Образність є найтиповішою особливістю побудови художньої дійсності, і саме завдяки порівняльній конструкції цей прийом найяскравіше виявляється в передачі загального поняття через словесний образ, що є емоційним підсиленням дійсності [2, с. 507]. Порівняння Богдана Томенчука є індивідуальними, бо втілюють особливе авторське бачення всього того, що оточує поета, тому мета нашого дослідження – охарактеризувати семантико-функційні параметри назв небесних тіл як суб'єктів порівняння, що, за нашими спостереженнями, є найчастотнішими в компаративних конструкціях в поетичному тексті майстра слова. Матеріалом дослідження стали поетичні збірки майстра слова «Сезон ненаписаних віршів», «Дві джезви», «Німі громи», «На паперті душі».

Небесний простір є одним із ключових у мовній картині світу Богдана Томенчука, що засвідчує активність функціонування іменників *небо*, *небеса*, а також прикметника *небесний*. Крім того, активно вживаними є словообрази: *сонце*, *зорі (зірки, зірниці)*, *місяць*, *хмара*. Хоча за активністю функціонування лексема *небо* поступається деяким назвам небесних світил, почнемо аналіз саме із цього ключового суб'єкта порівняння.

За давніми віруваннями українців, небо завжди вважалося стрижнем світобудови, символом космосу, тобто ладу й гармонії, джерелом життя. Бездонність небесного простору манила багатьох митців художнього слова насамперед своєю недосяжністю та величчю. Автор передає біль розлуки з коханою через образ *неба* – холодного, далекого, великого мірила, що не дозволяє йому ні на хвилину забути про втрату рідної людини, адже воно всюдиусще, всевидюще. Небо в цій ситуації в Богдана Томенчука асоціюється з великою кліткою, з безмежністю та неможливістю вороття: *Як два тумани – лебідь і лебідка, // а поміж ними – місяць зі слюди. // Без тебе небо – як велика клітка, // Ніяк мені від себе не втекти* [9, с. 102]. Богдан Томенчук зіставляє, здавалося б, несполучані, на перший погляд, суб'єкти – назви небесних тіл з нетиповими об'єктами порівнянь. Зокрема, у рядках *«Чумацький Шлях, як вічний інтернет, // А я іду у власну старомодність, // Де небо, ніби капелюх монет – // Ним оплачу негідану самотність...»* [7, с. 115] поет порівнює рясно засипане яскравими зірками небо з капелюхом монет за кольоровою схожістю.

Словесний образ *неба* неодноразово функціонує в багатьох поезіях Богдана Томенчука, що розкривають тему кохання: *«Ми гойдали плачі і світи, // Й небеса, як рамена жіночі, // І світилась блаженствами ти, // Крізь накриті цілунками очі»* [6, с. 31]. Злиття небесного та земного просторів досягається вживанням дієслова-присудка *гойдали* до однорідних підметів (*небеса*, *плачі*, *світи*), що створює всеохопність передаваного почуття. Увесь небесний світ автор намагається вмістити в коханих раменах, передаючи нам всю силу почуття.

Звернемось до образу *місяця*, який у різних поезіях пов'язується різнопланово з іншими, несхожими поняттями, що дає несподівано

яскравий образний ефект: *«І Місяць в небі, як теля, // Що відлучили від корови...»* [8, с. 310]. Бачимо, що Богдан Томенчук не обмежується типовим значенням образу місяця, який традиційно ототожнюється з коханням, романтичністю, таємничістю, темрявою. Він розширює семантику цього поняття, перетворюючи місяць на персоніфікований образ – самотнє теля, відлучене від корови.

Звертаємо увагу, що Богдан Томенчук, взявши за основу типове значення порівняння, привносить, керуючись власним світоглядом, власне сприйняття поняття світила темряви, додавши індивідуальні барви до типової кольорової гами: *«Зорі падали в душу. Над безмовністю тиші // круглий місяць зійшов, як замурзаний гном. // Провінційний поет вам читав свої вірші. // Ви любили його. І дощі за вікном»* [6, с. 198]. Поет проводить зіставлення саме на основі темного, «брудного» забарвлення суб'єкта та об'єкта порівняння. Проте натрапляємо в Богдана Томенчука варіанти зіставлення й на основі яскравого жовтого кольору, що увиразнює образи та загострює на них увагу: *«Себе забуду в твоїх долонях, // Нап'юся спрагло терпких жалів, // Лиш тільки б місяць зійшов, як сонях, // І вечір ночі косу розплів...»* [6, с. 84]. Також автор намагається передати за допомогою такого роду зіставлення бажання якнайшвидше залишитися поруч із коханою під покровом «сонячного» місяця.

Наявне зіставлення суб'єкта порівняння **місяця** і на основі применшення його величі як всеосяжного світила: *«І ніч всього лиш вічності частинка, // І місяць, наче брилик пастушка // І сниться жінка, зголодніла жінка, // І сон почався з грішного рядка...»* [9, с. 48]. Поет робить оригінальне зіставлення **місяця** з бриликом пастушка для того, щоб показати, що той не такий вже й всесильний і вічний, а тільки частинка невічного світу.

Богдан Томенчук досить часто вживає образ **зірок (зір)**, який репрезентує в аналізованій поезії переважно часопросторову семантику, втілюючи мотиви життя, долі, надії, пам'яті, кохання: *«Ти вийди в сад. Сльозою сплине щем. // Знайди зорю пречисту, мов Марія. // Вона твоїх долонь не обпече, // лишень останнім спомином зігріє»* [8, с. 122]. Поет через образ Марії передає святість та пречистість зорі, яка, як і цілителька світу, благословляє людину та дарує надію.

Через словесний образ **зорі** експресивно відтворено жагуче бажання стомленої душі ліричного героя відпочити під зорепадом: *«Постелить мені, мамо, на сіні. // У мелодію тиші і дум // будуть падати зорі осінні, // як ранети у нашім саду»* [6, с. 11].

Нетипове зіставлення суб'єкта порівняння **хмари** з тваринами (**воли**) пов'язане зі швидкістю зміни одна одної: *«А місяць приліг на Чумацькому возі, // І хмари бредуть, як по травах воли. // Хтось зірку далеку підняв по тривозі, // хтось міцно заснув, бо гріхи замолив* [8, с. 222]. Поет показує швидкоплинність життя людини, зірка якої швидко зникає з небосхилу, і поруч – повільність заміни небесних світил одне одним.

Небесний простір у поетичній мові Богдана Томенчука репрезентують також назви метеорологічних явищ: **вітер**, **туман**, **дощ**. Зокрема, змалювання явищ природи допомагає авторові відтворити простір, у якому перебуває закоханий ліричний герой: *«Десь дощ нависне аскельбантом, // забутий став, як дзеркало криве. // Незграбний вітер побіжить за фантом, // коли мовчання наше обірве...»* [6, с. 37].

Образ вітру постає часто як вічне, непроминальне начало, як утілення степової волі: *«Такі вітри, як пізні благовісти... // Горять Стожари чи горять мости? // У цих світах мені все особисте... // Бо я самий собі оці світи...»* [7, с. 94].

Досить оригінальне зіставлення вводить Богдан Томенчук у такі рядки: *«Роздуми... Вічні сюжети // Там, де невічні слова... // Нас випадково надивав // Вітер прибудний, як пес...»* [8, с. 13]. На основі того, що вітер – вічний мандрівник, і ніщо не залишається без його пильного нагляду, автор порівнює його з прибудним псом, який постійно не знає спочинку.

Отже, небесний простір у поетичному тексті Богдана Томенчука представлений ключовим словом **небо (небеса)** та назвами небесних світил. Серед останніх найктивніше функціонують словообрази **сонця** та **місяця**, які здебільшого пов'язані зі змалюванням часу й простору. Місяць теж репрезентує часопросторову площину, але водночас він є супутником ліричного героя, співвиразником його думок, настроїв, почуттів, тому автор наділяє його художніми означеннями. У художніх порівняннях такого роду поет деталізує описи небесних

світил через призму власного письменницького світосприйняття. Використання компаративем такого типу надає віршам не лише експресивного відтінку, а й слугує потужним інформаційним джерелом, сприяючи динаміці поетичного тексту.

Список використаних джерел:

1. Баранник Д. Х. Порівняльні конструкції в українській мові. *Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови*. Дніпропетровськ, 1980. С. 23–36.
2. Мацько Л. І. Порівняння. Київ : Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2004. С. 507.
3. Прокопчук Л. В. Лексико-граматичні засоби вираження порівняльних відношень. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: Вінниця, 2017. Вип. 24. С. 187–195.
4. Русанівський В. Мовна картина в етнокультурній парадигмі. *Мовознавство*. 2004. № 4. С. 3–9.
5. Сологуб Н. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 117–118 : Слов'ян. філологія. С. 34–38.
6. Томенчук Б. М. Дві джезви: збірка поезій. Брустурів. Дискурсус, 2019. 224 с.
7. Томенчук Б. М. На паперті душі: збірка поезій. Галич : Друкарня Івано-Франківського управління по пресі. 1993. 100 с.
8. Томенчук Б. М. Німі громи: збірка поезій. Коломия : Вік. 2007. 320 с.
9. Томенчук Б. М. Сезон ненаписаних віршів: збірка поезій. Брустури : Дискурсус, 2015. 142 с.
10. Торак В. Ю. Функціонально-семантичні параметри порівняльних конструкцій (на матеріалі збірки Богдана Томенчука «Переступний день»). *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку* : зб. наук. праць. Дніпро, 2021. С. 239–241.
11. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 1998. 180 с.
12. Шаповалова Н. П. Статус і структура категорії порівняння. *Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць*. Київ, 1997. С. 164–172.